

A RÓMAI BIRODALOM HATÁRAI
FRONTIERS OF THE ROMAN EMPIRE

DAVID J. BREEZE – SONJA JILEK - ANDREAS THIEL

A RÓMAI HADSEREG A LIMESZEN
THE ROMAN ARMY AND THE LIMES
A RÓMAI LIMES MAGYARORSZÁGON
THE ROMAN LIMES IN HUNGARY

VISY ZSOLT

Támogató:
CENTRAL EUROPE PROGRAM

**CENTRAL
EUROPE**
COOPERATING FOR SUCCESS.

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

PTE Régészeti Tanszék Pécs, 2011.

Előlap/Front cover: Erődkapu cserémodellje Intercisából/Clay model of a gate of a fort from Intercisa

Hátlap/Back cover: Az Antoninus Falról (Skócia, UK) származó felirat, amelyik a limes egy szakaszának a megépítéséről tájékoztat/An inscription from the Antonine Wall (Scotland, UK) recording the construction of a section of the frontier

TARTALOM

CONTENTS

A Római Birodalom határai	5	Frontiers of the Roman Empire	5
A római hadsereg a limesen	35	The Roman Army and the Limes	35
A római limes Magyarországon	55	The Roman limes in Hungary	55
Szakirodalmi tájékoztató	99	Further Reading	99
A képek forrása	102	Illustration acknowledgments	102
Rövidítések	103	Abbreviations	103

A RÓMAI BIRODALOM LIMESÉ

David J. Breeze – S. Jilek – A. Thiel

Előszó

Világunk ma számtalan kihívást tartogat számunkra. A római határvidék egyetlen államot vett körül, amely azonban ma már nem létezik. Hagyatéka ma Európa, a Közel-Kelet és Észak-Afrika több országában található. Közös jellegzetességei miatt a római határvidéket mégis úgy kell kezelniünk mintha egyetlen műemlék volna. Talán nem meglepő, hogy a régészeti leletekről szerzett ismereteink országról országra változnak. A római határvidék igazi csemege a kulturális turizmus szerelmeseinek, mert adva van egy nagyszerű kulturális útvonal, amely mintegy körüljárja a Római Birodalmat, és nem csak különböző régésze-

THE LIMES OF THE ROMAN EMPIRE

David J. Breeze – S. Jilek – A. Thiel

Introduction

Today's world offers many challenges. Roman frontiers defined a single state, albeit one which no longer exists. Their remains are now spread across our countries in Europe, the Middle East and North Africa. Not surprisingly, our knowledge of the archaeological resource varies from country to country. Yet, the common features of Roman frontiers demand that they are treated as a single monument. Roman frontiers are the joy of the aficionado of cultural tourism – here is one great cultural route running right round the Roman empire, offering not just different sites but a wide range of landscape and scenery.

1. A Római Birodalom térképe a 2. század közepén, Antoninus Pius (Kr. u. 138–161) császársága idején.

1. Map of the Roman empire in the mid-second century under the Emperor Antoninus Pius (AD 138–161)

2. A Gasr-Bishr-i (Jordánia) katonai tábor erődítményei és saroktornya.
 2. Fortifications and corner tower at the fort of Gasr Bishr (Jordan)

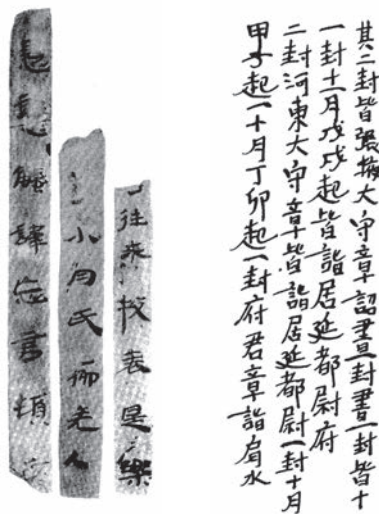
3. Constantinopolis (Törökország) falai. 1453-ban került török fennhatóság alá. Ez a Római Birodalom végét jelentette.
 3. The walls of Constantinople (Turkey). It was in 1453 that they fell to the Turks and the Roman empire came to an end

5. A kínai nagy fal 1987 óta a világörökség része.
 5. The Great Wall of China, World Heritage Site since 1987

4. Marcus Aurelius (Alec Guinness) beszédet mond katonáinak Anthony Mann filmjében. (The fall of the Roman Empire.[1964])
 4. Marcus Aurelius (Alec Guinness) addressing the soldiers in Anthony Manns "The Fall of the Roman Empire" (1964)

6. Katonai dokumentumok a Han korszakból (Kína).
 6. Military documents of the Han period (China)

ti lelőhelyekkel ismertet meg, hanem az azokat körülvevő változatos tájjal is.

Modern társadalmunk elvárásaira és igényeire is tekintettel levő műemlékvédelem megvalósítása bonyolult feladat. A régészeti kutatások is egyre szerteágazóbbak és egyre több forrást igényelnek. A dokumentumok nyelve és stílusa jelentősen különbözik, ezért még a rendelkezésre álló adatokhoz is nehéz hozzáférni. A televízió és más hírközlési szervek műsorainak köszönhetően a látogatók elvárásai igen nagyok. Egy olyan hatalmas műemlék, mint a Római Birodalom határterületei létrehozásához és menedzseléséhez olyan menedzsment filozófiát kell kialakítani, amely egységként tudja kezelni a teljes határvidéket, de közben a helyi szokásokat és gyakorlatot is tiszteletben tartja. Ez meglehetősen nagy kihívás, de ugyanakkor nemzetközi együttműködések kialakításának nagyszerű lehetősége is.

Az is magától értetődik, hogy egyetemes örökségünk védelme helyi és nemzetközi szinten is sok energiát és türelmet igényel a tudósoktól és tisztviselőktől egyaránt.

Protection is a complex issue in the face of our modern society and its demands. Archaeological investigation is an increasingly complex operation requiring more resources. Access to existing information can be difficult owing to the range of languages and styles of documentation. Visitors have high expectations, fuelled by television and other media presentations. To create and manage a single large monument such as the “Frontiers of the Roman Empire” demands a management philosophy in which the whole frontier complex is treated holistically while local traditions and practices are respected: This is a considerable challenge as well as a great opportunity for international co-operation.

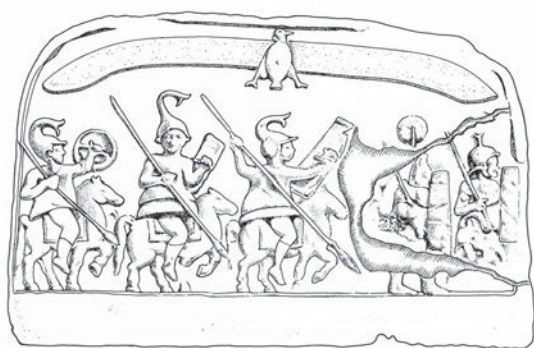
It is clear that the protection and enhancement of our common heritage requires much energy and tolerance, between and among the scientific community and administrators, at every level from the local to the international.

7. Titus császár diadalíve a Forum Romanumon (Olaszország).
7. The Arch of Titus at the Forum Romanum in Rome (Italy)

8. Volubilis római város (Marokkó).
8. The Roman city of Volubilis (Morocco)

9. Elefánt sisakot viselő római katonákat ábrázoló dombormű, Tell el-Herr (Egyiptom).
9. Relief with soldiers wearing elephant helmets, Tell el-Herr (Egypt)

10. Tradicionális pannoniai ruhát viselő polgárok sírköve Aquincumból (Magyarország).
10. Tombstone of civilians from Aquincum (Hungary) wearing the local Pannonian dress

11. A palmyrai Barathes feleségének sírköve South Shieldsből (Nagy-Britannia). Az alsó feliraton palmyrai nyelven ez olvasható: „Regina, Barathes felszabadítottja”.
11. The tombstone of Regina, wife of Barathes of Palmyra, from South Shields (UK): The lower inscription reads in Palmyrene: “Regina, the freedwoman of Barathes, alas”